herpy

KAMÆLEONER

Flap-necked Chameleon

Chamaeleo dilepis

Chamaeleo dilepis er en mellemstor, træboende kamæleon fra savanner, buskads og lysåben skov i store dele af Afrika syd for Sahara. Den kendes på de to hudlapper bag på hovedet og på en hvid stribe langs flanken. Arten er hårdfør for en kamæleon, men næsten alle dyr i handlen er vildfangne. Den skal have et højt netterrarie med UVB, drikker kun dråber og skal bo alene.

Familie: Chamaeleonidae Tidligere navn: *Chamaeleo angusticoronatus; Chamaeleo bilobus; Chamaeleo capellii; Chamaeleo isabellinus*

SPECIFIKATIONER

DYRET

Voksenstørrelse	**20-35 cm** total længde inkl. hale
Levetid	**3-8 år**
Aktiv	**Dag**
Levevis	**Træboende**
Biotop	**Savanne og tørskov**
Sværhedsgrad	**Øvet**

PASNING

Min. terrarie	**60 × 45 × 90 cm** L × B × H til 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**25-30 °C**
Hotspot	**32-35 °C**
Temperatur, nat	**16-20 °C**
Luftfugtighed	**50-70 %**
Vand	**Ingen vandskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-zone 3
Kost	**Insekter**
Holdes	**Enkeltvis**

AVL

Formering	**Æglæggende**
Kuldstørrelse	**20-75 æg**
Kuld pr. år	**1-3**
Inkubation	**300-365 dage** ved 27-28 °C

BESKYTTELSE OG PAPIRER

CITES	**Appendiks II**
EU-bilag	**Bilag B**
IUCN	**Ikke truet (LC)**

Arten står på CITES liste II og i EU's bilag B (forordning 338/97), som alle kamæleoner af slægten *Chamaeleo* undtagen *C. chamaeleon* (bilag A). Handel over grænser kræver derfor CITES- og EU-dokumenter. Kamæleoner er ikke omfattet af den danske forbudsliste for private (bekendtgørelse nr. 1261 af 17.11.2015), så de almindelige regler gælder. Spørg sælger om dokumentation for dyrets herkomst.

Om arten

Chamaeleo dilepis er en mellemstor kamæleon med fladt hoved, lav kam og to bevægelige hudlapper (occipitallapper) bag på hovedet, som artsnavnet henviser til: det kommer af græsk dis, to, og lepis, skæl. Lapperne rejses, når dyret føler sig truet. Hele dyret bliver 20-35 cm inklusive hale. Hunnerne er større og tungere end hannerne; de mindste kønsmodne hunner har en krop på omkring 8 cm fra snude til kloak, hannerne omkring 6 cm.

Grundfarven er grøn, gulgrøn, gul eller brun, ofte med en lys stribe langs den nederste del af flanken og en til tre lyse pletter højere oppe. Farven skifter med stemning, temperatur og stress, og arten kan tegne striber, pletter og bånd i lyse eller mørke toner. Er dyret bange, bliver det mørkt til næsten sort. Hannerne har en tykkere halerod (hemipenisbulen), og hos nogle underarter sidder en lille tarsalspore på bagfoden. Under halsen og bugen løber en kam af små, hvide skæl.

Truet puster dyret kroppen og halsen op, så en lysegul flade blotlægges, åbner munden vidt, hvæser, svajer fra side til side, rejser hudlapperne og bliver mørkt. Hjælper det ikke, følger gentagne bid. Det ser voldsomt ud, men dyret er helt ufarligt, og de fleste dyr falder til ro, når de får fred.

Arten er meget variabel og er delt i otte underarter, bl.a. *C. d. dilepis*, *C. d. petersii*, *C. d. isabellinus* og *C. d. roperi*. Underarterne adskiller sig mest i lappernes størrelse, og afgrænsningen er omstridt: enkelte af dem, fx *C. d. roperi* og *C. d. ruspolii*, føres af nogle som selvstændige arter. Genetiske undersøgelser har fundet tre hovedlinjer inden for arten uden at ændre inddelingen, og arten kaldes derfor et kompleks. Arten er en af de mest handlede kamæleoner, og næsten alle dyr i handlen er vildfangne; alene fra Tanzania udføres i gennemsnit omkring 2.700 levende dyr om året. Handlen skelner sjældent mellem underarterne, så oprindelsen er som regel kun kendt på landeniveau.

Læs mere: Køb af dyr: opdræt, vildfang og transport

Udbredelse og levested

Chamaeleo dilepis har en af de største udbredelser blandt kamæleoner. Den findes fra Etiopien og Somalia i nord til det nordlige Sydafrika i syd og fra Cameroun, Gabon og Angola i vest til Kenya, Tanzania og Mozambique i øst. Den er desuden fundet i Namibia, Botswana, Zimbabwe, Zambia, Malawi, Eswatini, Lesotho, Burundi, Rwanda, Congo og Den Demokratiske Republik Congo, i Nigeria, Togo og Ækvatorialguinea og i Sydsudan, samt på øen Pemba. Forekomsten i Uganda er ikke bekræftet.

I Botswana er den den eneste hjemmehørende kamæleon. Landet forbyder eksport af alle vilde dyr, så dyr i handlen kommer fra andre lande. I flere områder bliver arten sjældnere, fordi buskads fældes til landbrug, minedrift og brænde, og fordi dyrene rammes af trafik, når de krydser veje mellem træerne.

> **Oprindelig udbredelse:** Etiopien, Somalia, Sydsudan, Kenya, Tanzania, Mozambique, Malawi, Zambia, Zimbabwe, Botswana, Namibia, Sydafrika, Eswatini, Lesotho, Angola, Congo-Kinshasa, Congo-Brazzaville, Gabon, Ækvatorialguinea, Cameroun, Nigeria, Togo, Burundi og Rwanda.

LEVESTED

Arten lever i kystnær skov, åben skov, tørre og fugtige savanner og buskrige græsområder og kan også ses i landsbyer og forstæder. Den holder sig i lave træer, buske og krat og kommer sjældent op i kronerne af høje træer. Den foretrækker træer med ru bark, som giver godt fodfæste. Om natten sover dyret på en gren dybt inde i bladene.

Klimaet er varmt og skifter kraftigt gennem året. I det sydlige Afrika er vintrene tørre og kølige, og sommerdagene kan komme over 40 °C, mens regntiden ligger omkring december til marts. Længere mod nord er klimaet fugtigere. Arten holder ingen egentlig dvale og er aktiv på solrige vinterdage. Den søger varmen og ses ofte krydse åbne veje midt på dagen.

Føden er leddyr, især retvingede insekter (græshopper og fårekyllinger) og dernæst biller. Store dyr tager også små firben, bl.a. gekkoer, og andre kamæleoner. Arten selv jages af fugle og af slanger som *Dispholidus typus* og arter af slægten *Thelotornis*. Ynglesæsonen ligger om foråret og sommeren.

Læs mere: Foderdyr: hold og avl Læs mere: Vinterhvile og årstider

Pasning

TERRARIET

Et voksent dyr skal have et netterrarie på mindst 60 × 45 × 90 cm (længde × bredde × højde). Til en stor hun er 60 × 60 × 90 cm bedre, og større er altid en fordel. Unger kan gå i 40 × 40 × 75 cm. Der skal kun bo én kamæleon i hvert terrarie: hannerne er meget intolerante over for hinanden, og også kønnene stresser hinanden, når de er tæt på.

Terrariet skal være højt frem for bredt. Net i toppen og i siderne giver den ventilation, arten har brug for: i fugtig og stillestående luft får den let luftvejsinfektioner. Står terrariet i et tørt, køligt rum, kan to sider dækkes med en plade, så fugten holdes bedre. Lamper hænger udenfor oven på nettet.

Indret terrariet med mange grene i forskellige tykkelser. Grenene skal være ru og højst så tykke, at foden kan gribe om dem; omkring blyantstykkelse er ideelt til klatring. Plant tæt med robuste, ugiftige planter, så dyret kan trække sig tilbage i løv og være skjult for mennesker og for lysets varme. Uden dækning bliver arten stresset. Grenene skal ligge så langt fra nettet, at dyret ikke kan komme op under en varmekilde og blive forbrændt. Bunden skal ikke have løst substrat; en bakke eller et afløb er enklest, og levende planter står i potter.

TEMPERATUR

Om dagen skal temperaturen i terrariet være 25-30 °C, og på en solgren skal der være 32-35 °C. Start med en 60 W-pære og juster efter målingen: en for stærk lampe kan give alvorlige forbrændinger, selv gennem nettet. Mål på grenen med et infrarødt termometer, og sæt en føler på den kolde side. Dyret skal kunne vælge mellem varmt og køligt, og arten er en udpræget solelsker, der sidder længe i solen.

Om natten skal temperaturen falde til 16-20 °C. Det er ikke nødvendigt at varme om natten, før temperaturen nærmer sig 10 °C; hvis det er nødvendigt, bruges en keramisk varmer eller et rumvarmeapparat og aldrig en pære, heller ikke rød eller sort. Arten er hårdfør og tåler korte perioder med lave temperaturer, men det er ikke en grund til at udsætte den for det. Sidder dyret mørkt og sløvt, hænger det under lampen hele dagen, eller æder det ikke, er solpladsen for kold.

Læs mere: Varme og temperatur

LUFTFUGTIGHED OG VAND

Luftfugtigheden skal være omkring 50-60 %, og efter forstøvning må den gerne komme op mod 70 %, så længe terrariet tørrer igen. Planter hjælper til at holde fugten. Arten drikker ikke af stående vand, men kun dråber fra blade og forstøvede flader, så der bruges ingen vandskål og intet vandfald.

Forstøv terrariet to gange om dagen: morgen og tidlig aften. Forstøv dyret blidt og lad det drikke, til det holder op. Et dryp, der løber ned over bladene i en halv time, er et godt supplement. Alle flader skal være tørre mellem forstøvningerne, så der ikke opstår skimmel eller bakterier, og vandet må ikke blive stående i pytter. Arten kan holde længe uden vand i naturen, men dehydrering er alligevel en af de hyppigste dødsårsager i fangenskab. En tydelig, kraftigere forstøvning i perioden december til marts svarer til regntiden og kan hjælpe dyrene i ynglestemning.

Læs mere: Luftfugtighed, forstøvning og ventilation

LYS OG UVB

Arten er dagaktiv og solelskende og skal have kraftigt lys i 12 timer og mørke i 12 timer. Fuldspektrumlys og UVB er nødvendige, for dyret danner D3 i huden og skal bruge den til at optage kalk. Sæt et T5-UVB-rør eller en LED-bar på oversiden af nettet, over hele terrariets længde, så solgrenen får et UV-indeks på omkring 3-4. Det svarer til Ferguson-zone 3; zonen er et skøn ud fra en savannearts levevis og ikke direkte målt for arten.

Placér grenen, så dyrets ryg er cirka 20-30 cm under røret, og kontrollér med en UV-måler. UVB-rør mister styrken inden for 6-12 måneder, selv når de lyser, så skift dem efter producentens anvisning. Direkte sollys er en fordel i en stue med solvindue, men uden skygge kan et lukket terrarie hurtigt overophedes. Brug i så fald kun et net, og sørg for, at dyret kan komme i skygge.

Læs mere: Lys og UVB Læs mere: Kalk, vitaminer og tilskud

FODER

Arten æder insekter: fårekyllinger, græshopper, kakerlakker (fx *Blaptica dubia*), silkeorme, hornorme, sorte soldaterfluer og deres larver, og i mindre mængde melorme og voksmøllarver, der er fede. Insekterne skal være levende, ikke længere end dyrets hovedbredde og fodret godt med grønt og kalk et par dage, før de gives. Variation er vigtig. Vildfangne insekter fra en ren have er en fin tilføjelse. Fodr om formiddagen, så dyret kan varme op og fordøje.

Unger får så mange små insekter, som de kan æde, flere gange om dagen. Unge på 3-6 måneder får 10-12 små insekter dagligt, og dyr på 6-12 måneder 10-12 mellemstore hver anden dag. Voksne dyr får 5-7 små til mellemstore insekter hver anden dag. Arten bliver hurtigt afkræftet og sløv, hvis den får for lidt, men en hun, der fodres for rigeligt, danner for mange og for store kuld. Fjern insekter, der ikke er spist, for de stresser dyret, når de kravler rundt på det.

Støv insekterne let med kalk uden D3 ved de fleste fodringer. Hver anden uge får de et multivitamin, og hver anden uge kalk med D3, men det sidste kun, hvis UVB-belysningen er svag. En hun med æg i kroppen skal have ekstra kalk.

ADFÆRD OG HÅNDTERING

Chamaeleo dilepis er mild og rolig i forhold til mange andre kamæleoner, men det er et dyr, man kigger på, ikke et, man tager op. Håndtering stresser og må kun ske, når det er nødvendigt. Frygtudbrud med gab, hvæs og bid forsvinder, når dyret får ro. Giv et nyt dyr 1-2 uger i fred, og placér terrariet, så der ikke hele tiden går mennesker forbi.

Arten er solitær. Hanner må aldrig bo sammen, og kønnene skal bo hver for sig, undtagen når de skal parre sig. Om natten sover dyret på en gren dybt inde i løvet, og det skal have mange gemmesteder. Mørke farver, en sammentrykt krop og en åben mund er tegn på stress. Dyret skal ikke holdes fast og aldrig tages i halen.

Avl

KØNSMODENHED OG KØNSBESTEMMELSE

Hannerne har en tydeligt tykkere halerod end hunnerne, og hos nogle underarter sidder en lille tarsalspore på bagfoden. Hunnerne er større og tungere. Kønsmodenheden følger størrelsen: de mindste kønsmodne hunner måler omkring 8 cm fra snude til kloak, hannerne omkring 6 cm. Alderen ved kønsmodenhed er ikke dokumenteret. Hunnerne bør først yngle, når de er mindst et år gamle, så de har kalk nok til både æg og egen vækst.

Som hos *Chamaeleo calyptratus* kan en hun danne æg uden at have mødt en han, så en voksen hun skal altid have adgang til en lægebeholder. Kuldstørrelsen følger hunnens størrelse.

PARRING

Arten yngler om foråret og sommeren. En hun, der ikke vil parre sig, afviser hannen med mørke farver, gab og hvæs. Skil dyrene straks efter parringen, for hunnen kan angribe hannen.

En periode med kraftigere forstøvning fra december til marts, hvor hannen står for sig selv, øger parringsvilligheden, når dyrene bagefter sættes sammen. En kold periode eller dvale er ikke nødvendig for at få dyrene til at parre sig. Sæt dem kun sammen under opsyn.

ÆGLÆGNING OG KULD

Hunnen lægger 20-75 hvide æg, i gennemsnit omkring 45, hver 1-2 cm lange, og 1-3 kuld om året. En hun med æg ses tydeligt: bugen bliver knudret, og æggene kan skimtes.

En hun med æg skal have en lægebeholder på mindst 40 × 40 × 40 cm med mindst 30 cm bund af vasket legesand eller en blanding af sand og jord, fugtig nok til at en gang holder formen. Sæt en gren fra terrariet ned til beholderen. Hunnen kommer ned fra grenene, graver en gang, lægger æggene i bunden af den og lukker den igen. Hun skal have fuldstændig ro, og bur og beholder kan dækkes med et klæde med et kighul. Æglægningen kan tage flere timer til flere dage. Æg, der ikke kan lægges, er et livsfarligt problem (æggebinding), og hunnen skal så til dyrlæge med det samme. Efter æglægningen skal hun have mindst en uge med ro, ekstra vand og kalkrigt foder.

INKUBATION

Æggene tages forsigtigt op og lægges i samme stilling, som de blev lagt i, uden at vendes. De lægges halvt nedgravet i fugtig, grov vermiculite eller perlit i en tæt lukket beholder med få små huller. Substratet skal være fugtigt, så der kun kommer få dråber, når man presser en håndfuld. Låget skal slutte tæt, for ellers tørrer æggene ud.

Rugetemperaturen er 27-28 °C, og rugetiden er meget lang: 10-12 måneder. Fjern æg, der bliver grå eller får skimmel. Hos arten er der ikke dokumenteret temperaturafhængigt køn, og kønsfordelingen ved forskellige rugetemperaturer kendes ikke.

OPDRÆT AF UNGER

Ungerne er hårdføre i forhold til mange andre kamæleoner, men tørster let, og dehydrering er den største risiko. Hver unge forstøves for sig, til den holder op med at drikke. Indret et lille netterrarie med mange grene og planter, UVB og samme temperaturer som hos de voksne, og giv små insekter dagligt støvet med kalk. Unger, der virker stressede, skal tages ud og opdrættes alene. Ungernes størrelse ved klækning og deres vækst er ikke dokumenteret. Med op mod 75 æg i et kuld skal der være plads til mange unger, før en hun sættes til at yngle.

Sundhed og typiske fejl

De fleste problemer skyldes pasningen og kan undgås med den rette varme, UVB, fugt og luft. De typiske er:

- Dehydrering, den hyppigste årsag til tab. Tegn er indsunkne øjne og rynket hud.
- Knoglesvind (metabolisk knoglesygdom) ved for lidt UVB eller kalk. Giv UVB og kalk.
- Luftvejsinfektion i fugtig, stillestående luft: slim i munden, åben mund, sløvhed. Sørg for ventilation.
- Æggebinding hos hunner, som er et akut og livsfarligt problem og kræver dyrlæge. Undgå overfodring.
- Forbrændinger fra lamper og sår på fødderne, når grene er våde hele dagen.
- Indvendige parasitter og stress hos vildfangne dyr. Få en ny kamæleon undersøgt med en afføringsprøve, før den kommer til andre dyr.

Et sundt dyr har åbne, klare øjne, fyldig hud, griber fast om grenen og æder. Gå til en dyrlæge med erfaring i krybdyr, hvis dyret ikke æder, taber sig, har lukkede øjne om dagen eller sidder mørkt og sløvt.

Læs mere: Typiske sygdomme og tegn på sygdom

Spørg altid dine kloge bekendte

Vejledningen er et godt sted at begynde, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskellige, og meget af det vigtigste lærer man af dem, der har holdt arten i årevis. Tal med en avler, en erfaren holder eller en dyrlæge med forstand på krybdyr og padder, før du anskaffer dyret - og igen, hvis noget ser forkert ud.